

כתיבת הכתובה בספק ג'ורת

שאלה

המדובר באשה בשם רחל בת ראובן, שאמה התגיירה בארה"ב בפני בית דין לא ידוע. בבואה עם הוריה לארץ, הוחזקו כיהודים לכל דבר ושמרו תורה ומצוות; אולם מחשש שמא הגיור לא היה כהלכה, חזרה והתגיירה בבית דין רבני כדת וכדין תורה. הגיור נעשה לחומרא, ללא ברכות, מכיון שהיה רק ספק על גיור האם. האשה הנ"ל אמרה בפני בית הדין שהיא רוצה להשאיר את שמה רחל בת ראובן כפי שהיה מקובל בביתה.

קעת באה האשה להינשא כדת משה וישראל. נשאלת השאלה, האם צריכים לכתוב בכתובתה את עובדת היותה ג'ורת? האשה אומרת שהיא רוצה לעשות כתובה מקושטת שתהא תלויה בביתה והכול יראוה, ועל ידי כך שיכתבו שהיא ג'ורת תיגרם לה עגמת נפש מרובה.

א. ציון מעמדה של האשה

כתב הרמב"ם (הל' ייבום וחליצה ד, לד):

ואם היתה כתובת אלמנה, כתב פלונית אלמנתא. ואם היתה כתובת גרושה, כתב פלונית הגרושה. וכן אם היתה שבויה, כתב פלונית השבויה, כדי שלא ייכשל בה כהן. וכותב ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלאגא דחזו ליכי וכו'.

מדברי הרמב"ם עולה בבירור שיש להזכיר את מעמדה של האשה על מנת שלא ייכשל בה כהן. התשב"ץ (ח"ב סי' קפג) כתב שלא ידע מקור לדברי הרמב"ם, והוסיף שלא נהגו לכתוב בכתובות את עובדת היות האשה גרושה או אלמנה - משתי סיבות: (א) כדי שלא תתגנה על בעלה. (ב) כאשר כתוב שכסף הכתובה הוא מנה בלבד, יודעים שיש צורך לבדוק את מעמדה, ולכן אין חשש שמא כהן יישאנה בטעות. המנהג הפשוט הוא כדברי הרמב"ם, וכן כתב הרמ"א בשו"ע (אה"ע סו, יא) שיש לציין את עובדת היות האשה גרושה או אלמנה.

הפתחי תשובה (סק"ח) הביא את דברי החת"ם סופר בתשובה (אה"ע סי' קל) שצריך להזכיר את מעמדה של האשה, מכיון שעיקר טעמם של המתירים שלא להזכיר (תשב"ץ; ספר השטרות להר"י ברצלוני; יפה ללב ח"ד אות יב; ועי' אוצר הפוסקים סי' סו אות קלו) נבע מכך שלא חששו שמא אשה זו תתאלמן שוב ותינשא לכהן, שהרי אין נושאין אשה שהתאלמנה בפעם השנייה (מדין "קטלנית"), ואף אדם לא יישא אותה, ובוודאי

לא כהן. לפי הסבר זה, כשלא חוששים לאשה קטלנית - חוזר הדין שיש לכתוב על כל אשה שהיא גרושה או אלמנה. עוד הוסיף החת"ם סופר שאילו היה התשב"ץ חי בימיו, היה דורש לכתוב שהמדובר בגרושה. וזאת משום שאף אם באופן עקרוני הוא סובר שאין צורך להזכיר את עובדת היות האשה גרושה, בכל אופן בימינו, שהכול כותבים שהאשה היא גרושה, אם לא יכתבו, יגרום הדבר לבלבול וטעות.

ב. גיורת

לעניין גיורת, לא הזכיר הרמב"ם שכותבים על אשה שהיא גיורת. אפשר להסביר שאין צריך לכתוב עליה שהיא גיורת, מכיון שלגר יס קול ולכן הכול יודעים שמדובר בגר. אולם מאידך גיסא אפשר לומר שהרמב"ם לא הזכיר גיורת, מכיוון שהיא ככל הפסולות לכהן שיש צורך לציין על מנת שלא יינשאו לכהן. ואכן כתב הר"ד עראמה (על הרמב"ם שם) שהוא הדין לגבי גיורת, שיש להזכיר את מעמדה בכתובה. הרדב"ז (ח"א סי' קפ) כתב שאם אשה התגיירה והתגרשה, עדיף שיישאר עליה שם 'גיורת' ולא שם 'גרושה', שהרי שם 'גיורת' כולל יותר מאשר גרושה. שהרי ישנן דעות שגר הנושא גיורת אין בתו כשרה לכהונה; ואם לא יזכרו שהיא גיורת, הרי שלא יידעו להיזהר מכך. כמו כן, לעניין קרובי האב הרי זו מותרת, ואם יכתבו שהיא גרושה ולא יזכרו שהיא גיורת, ייאסרו עליה קרובי האב. העולה מתוך דברים אלו, שיש להזכיר בכתובת גיורת את מעמדה, כדי שלא תותר לכהן בטעות. וכן כתב באגרות משה (יו"ד סי' קנט), ועי' באוצר הפוסקים (סי' סו הלכות כתובה ונוסח הכתובה אות קג).

ג. בעולה

לגבי אשה שנבעלה לאחר, כתבו הלבוש (אה"ע סי' סו ס"ק ב), החלקת מחוקק (ס"ק מא), הבית שמואל (ס"ק כה) ועוד פוסקים (עי' אוצר הפוסקים ס"ק קמח), שיש לכתוב שהיא בעולה כדי שידעו שהיא אסורה לכהן, שהרי יש חשש שמא נבעלה מהפסולים לה. ואף שהיא טוענת: "לכשר נבעלתי", בכל אופן אנו חוששים שהיא פסולה לכהן, ולכן יש לכתוב בכתובתה שהיא בעולה. אולם יש פוסקים שאמרו שאין לכתוב כן, שהרי הדבר מבייש אותה. את החשש שמא תינשא בעתיד לכהן אפשר לפתור על ידי כך שלא יכתבו "בתולתא" כדרך הבתולות, אלא יכתבו "כלתא דא", או "עולמתא דא" - ואם יתעורר הצורך בעתיד, יבדקו את הסיבה לשינוי מהנוסח המקובל. כמו כן כתובתה של בעולה היא מנה, שלא כשאר הבתולות שכתובתן מאתיים זוז, ולכן יידעו שאסורה היא לכהן בלא בדיקה. דין זה הובא בעוד אחרונים, וכן נראה שקיימא לן להלכה (עי' פתחי תשובה סי' סו ס"ק ח; אוצר הפוסקים ס"ק קמה). העולה, שבמקום שיש לנו ספק שמא האשה אסורה לכהן, אין צורך לפרסם את פסולה, אלא יעשו ציון בכתובה על מנת שלא תינשא לכהן. ולכאורה בנידון של גיורת, הרי היא מוחזקת כמי שנבעלה לפסול לה ולכן יש לכתוב שהתגיירה. אולם בנידון דידן, לגבי האשה הזאת יש ספק אם היא גיורת; שהרי ייתכן שהגיוור של אמה מועיל מבחינת עיקר הדין, ולכן הרי זה ספק דיני. זאת כשם שבשעת טבילתה לא בירכה גיורת זו בגלל הספק, שהרי לא היה אלא ספק שמא היא גויה, ולא ודאי. וא"כ לכאורה במקום ספק אין צורך לפרסם את הספקות, ולא יכתבו "בתולתא דא" אלא "עולמתא דא" וכה"ג, וכמו כן בסכום הכתובה יכתבו מנה ולא יותר, ועל ידי כך כל מי שיבוא לבדוק יבין שהיא התגיירה מספק. לכן נראה שאין לפרסם את הספקות, ולא חייבו לפרסם אלא בוודאי גיורת, אבל בספק, עלינו לעשות את כל האפשר על מנת להסתיר את עלבונה של זו; ובייחוד כשהיא

רוצה לתלות את הכתובה בביתה לקישוט, הרי שהכול יראו ויידעו את ספקותיה ואל לנו לפרסמם. יש להעיר שאמנם כתב בעל מנחם משיב (הגר"מ קירשבוים ח"ב סי' כה עמ' 129) שבגיורת אפשר שלא להזכיר את עובדת היותה גיורת אבל יצטרכו לכתוב 'בת אברהם אבינו', ולפי זה בנידון שהאב יהודי גמור ויכתבו שהיא 'בת פלוני' ולא 'בת אברהם אבינו', יצטרכו לכתוב את התואר 'גיורת'. אולם נראה שכל הדיון הזה הוא בגיורת ודאית; אך בספק גיורת, שהיתה מוחזקת כישראלית גמורה, נראה כפי שכתבנו שאפשר להקל ולא לדרוש כתיבה של התואר 'גיורת', אלא יעשו שינויים כדי שאם חלילה יתגרשו יבדקו אחריה ויידעו שהיא גיורת.

ד. שם האב בכתובה

לעניין הזכרת שמו של האב הביולוגי בכתובה במקום 'בת אברהם אבינו' כדרך כל הגרים, כבר כתב החת"ם סופר (אה"ע ח"ב סי' מא ד"ה ולולי) שבגיור יש מקום להחשיב את שם האב היהודי ולא לשנות את השם. דברים אלו אמורים לשיטתו של החת"ם סופר עצמו (אה"ע סי' עו, ד"ה הנה ראשון) שמי שמגדל יתום בביתו, יכולים להזכיר בכתובה את שם המגדל. ולכן גם בנידון דידן אפשר להזכיר את שם המגדל היהודי. ואף שיש לדון בדברי החת"ם סופר אם דין זה הוא לכתחילה או בדיעבד, נראה שבספק גיורת לכולי עלמא אפשר להזכיר את השם של האב היהודי, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י חו"מ סי' רעז אות ד). עוד סברא יש להוסיף והיא שבימינו יש רישום של הגרים והגיורים, וכאשר יבואו חלילה לנישואים שניים, הרי שרושמי הנישואין יוכלו לגלות שזאת היא גיורת, וממילא אין חשש שמא תינשא לכהן; ובייחוד שרושמי הנישואין, זוהי אומנותם להבחין בכתובות שיש בהן שינויים מכתובות רגילות, ולכן החשש פוחת.

מסקנה

העולה מדברינו שאין צורך לכתוב 'גיורת' בכתובתה של מי שהתגיירה לחומרא, אולם יש לציין "עולמתא דא", וכן שעיקר כתובתה הוא מנה.

